

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан історичного факультету

_____ В.І. Мільчев
(підпис) (ініціали та прізвище)

«_____» _____ 20 р.

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА: ЗАХІД І СХІД

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки **магістра**
спеціальності 032 історія та археологія
освітньо-професійної програми історія

Укладач Щур Ю.І., канд. істор. наук, старший викладач

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри новітньої історії
України
Протокол № від _____ 20 р.
Завідувач кафедри новітньої історії
України

Ф.Г. Турченко

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Ухвалено науково-методичною
радою історичного факультету
Протокол № від _____ 20 р.
Голова науково-методичної ради
історичного факультету

І.М. Шугальова

(підпис)

(ініціали, прізвище)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, рівень вищої освіти, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)	Цикл професійної підготовки	
Модулів – 2	Спеціальність : 032 Історія та археологія	Рік підготовки:	
		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 120	Освітньо-професійна програма: історія	Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 6	Рівень вищої освіти: магістерський	Лекції	
		22 год.	8
		Семінарські	
		10 год.	4
		Самостійна робота	
		88 год.	108
		Вид контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: дати поглибленні знання студентам про минуле і сучасне української діаспори як частини українського народу, яка, не зважаючи на віддаленість у часі і просторі від свого коріння, зберегла спорідненість зі своїм народом.

Завдання:

- засвоєння студентами реальних історичних масштабів та умов утворення українських спільностей у зарубіжному світі;
- засвоєння студентами місць переважного поселення українців, загальної картини розміщення українців за кордоном;
- ознайомлення студентів з культурними надбаннями української діаспори, які раніше ігнорувалися і навіть послідовно очорнювалися.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- передумови і причини розселення українців на Сході та Заході;
- основні періоди еміграції з України;
- особливості розселення в різних країнах світу;
- причини демографічної кризи в Україні;
- постаті визначних піонерів-переселенців.

вміти:

- аналізувати історичні явища, розрізняючи їх причини та наслідки;
- узагальнювати історичні факти і робити висновки;
- встановлювати значення історичних подій для розвитку суспільства;
- давати характеристику діячам української еміграції.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **результатів навчання (компетентностей):**

- Здатність запам'ятовувати або відтворювати сучасні теоретичні основи історії, визначення понять методології, наукового методу, основні ознаки наукового знання, методологічне наповнення основних історіографічних напрямів: позитивізму, структуралізму, постмодернізму.

- Уміння застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження в професійній діяльності, здійснювати інтерпретацію методологічних засад того чи іншого історичного твору, уміння діяти в межах етики професійних взаємин та дотримуватися правил наукової дискусії, володіти культурою мислення, здатність до узагальнення, аналізу і синтезу в професійній діяльності.

- Здатність працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках, головуючи під час дебатів та дискусій у національно-патріотичній, міжнародній та мультикультурній групі.

- Здатність аналізувати історичні документи та історико-географічні тексти з різних періодів, інтерпретувати та контекстуалізувати їх правильно в письмових звітах та кваліфікаційній роботі магістра.

- Здатність використовувати ІТ-ресурси науковим чином, з використанням високих стандартів текстового аналізу до електронних як і до традиційних архівних, розповідних та усних джерел.
- Організовувати та вести професійні дискусії у сфері історії.
- Здатність розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел та бібліографії, аналізуючи та надаючи критичну та розповідну форму отриманим даним.

Міждисциплінарні зв'язки. Курс вивчається у комплексі з гуманітарними та суспільними дисциплінами, що обумовлено загальною тенденцією сучасної науки, посилення інтеграційних процесів при вивченні спільного об'єкта дослідження. Філософія дає можливість пояснити сутність еміграції. Новітня історія України дозволяє показати процеси розселення українців по світу на тлі загального історичного розвитку. Політологія надає методи аналізу процесів, які сприяли розселенню в інших країнах. Соціологія виявляє особливості сприйняття основних причин еміграції різними групами населення. Психологія сприяє розумінню специфіки діяльності людини в умовах зміни звичного способу життя.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Українська діаспора. Перша та друга хвилі еміграції

Тема 1. Українська еміграція – особливе явище в історії нашого народу

Еміграція як соціально-економічне і політичне явище. Причини еміграції. Вплив історичних періодів та епох на українську еміграцію та її поява на міжнародній арені.

Відсутність української державності як істотна особливість, що позначилася на формах еміграції.

Сучасні види еміграції з України.

Тема 2. Перша хвиля української еміграції.

Еміграція українців до інших держав як давнє історичне явище.

Запорозькі козаки, їх перехід в інше підданство, найми на військову службу. Поява українців в Туреччині не з власної волі. Поповнення рядів вигнанців після Полтавської битви 1709 р. у Бесарабії та Франції.

Перша еміграційна хвиля, масове переселення українців з малорозвинутого регіону Австро-Угорщини та відсталого аграрної провінції Росії. Характеристика першої хвилі трудової еміграції, її хронологічні рамки.

Поява української діаспори. Поняття діаспори, її класична форма – імміграція.

Українська діаспора в Канаді, США, Бразилії, Аргентині, європейських країнах. Східна діаспора. Західна діаспора. Участь українців в політичному житті країни поселення.

Тема 3. Друга хвиля української еміграції.

Початок другої хвилі української еміграції, її хронологічні рамки. Основні мотиви виїзду українців за кордон. Розмежованість українців між чотирма сусідніми державами.

Поява масової політичної еміграції.

Особливості другої української еміграційної хвилі в Канаді в роки Першої світової війни.

Західна орієнтація еміграційної хвилі в перші повоєнні роки. Країни розселення українців – Чехословаччина, Польща, Німеччина та ін. Політичні емігранти зі Східної України та трудові емігранти із західноукраїнських земель. Інтенсивність виїзду українців за кордон протягом окремих періодів другої еміграційної хвилі.

Культурно-освітні установи української діаспори в країнах поселення. О. Кошиць, В. Авраменко, О. Архипенко.

Діаспора як результат насильницького виселення і загрози геноциду, дії економічних і географічних чинників.

Розділ 2. Третя та четверта хвилі еміграції.

Тема 1. Третя хвиля української еміграції

Третя, політична хвиля української еміграції, її хронологічні рамки.

Приєднання Західноукраїнських земель, примусова колективізація, депортація та репресії в нових регіонах.

Друга світова війна, військовополонені, масове вивезення українців на примусові роботи до Німеччини, табори для переміщених осіб.

Строката характеристика українців в таборах для переміщених осіб (Ді-Пі).

Договір Польщі і СРСР 1944 р. про взаємний обмін польським і українським населенням в 1944-1945 рр. Операція «Вісла». Перші кроки українців у відродженні культурно-національного життя в Польщі. Польська асоціація українознавців.

Прибуття значної кількості переміщених осіб до США та розселення їх в 42 штатах. Поповнення ними різноманітних громадських та політичних організацій українського зарубіжжя. Український науковий інститут при Гарвардському університеті.

Громадський Комітет сприяння українському мистецтву. Спільні науково-мистецькі акції університетів та культурно-наукових центрів США та України.

Розселення українців в Канаді після Другої світової війни, створення Ліги визволення України. Українці і урядова політика багатокультурності. Участь української громади в громадсько-політичному житті Канади. Роман Гнатишин.

Світової слави канадський митець Василь Курилик. Символ української громади в Канаді.

Союз українців у Британії (СУБ), Об'єднання українців у Великобританії (ОУВ), Український центральний громадський комітет у Франції (УЦГКФ) Центральне представництво українців у Франції (ЦПУФ). Діяльність у Великобританії та у Франції жіночих, молодіжних, культурологічних та просвітнянських організацій, створених українською еміграцією. Діяльність НТШ у Сарселі. Видання з 1955 по 1959 рр. десятитомної Енциклопедії українознавства. Науковий проект-підготовка семитомної «Енциклопедії української діаспори.» Філія Римського українського католицького університету (УКУ) (1979).

Культурно-мистецькі товариства і преса української спільності у Франції та Великобританії.

Особливості розселення українців третьої хвилі еміграції в Румунії, підготовка в Україні спеціалістів для українських шкіл в Румунії.

Українські поселенці в Чехії, Словачії, Югославії, Німеччині.

Тема 2. Четверта хвиля еміграції.

Проголошення незалежності України. Четверта (соціально-економічна) хвиля еміграції. «Заробітчани».

Об'єднання закордонних українців. Громадські організації, збереження своєї ідентичності, мови, культури, традицій

Українська діаспора та «Революція Гідності» й російсько-українська війна. Волонтерська та благодійна участь. Учасники добровольчого руху. М. Паславський.

Вихідці з української діаспори в керівництві постреволюційної України.

Тема 3. Східна українська еміграція

Українські переселення в Московщину в XVI-XVII ст. Перші політичні в'язні: українці в Сибіру. Використання культурного потенціалу України протягом XVII-XVIII ст. в державно-політичній, військовій, релігійній, освітній, мистецькій сферах життя Московської держави та Російської імперії. Європеїзація Москви українським культурним впливом.

Заселення українцями Слобожанщини, Донщини, Поволжя, Кубанщини (Малиновий Клин), Сибіру (Сірий Клин), Далекого Сходу (Зелений Клин). Українці в Москві та Санкт-Петербурзі.

Утворення на Далекому Сході «Зеленої України» як прагнення створення власної державності. Масовий розстріл українців Далекого Сходу в 1923-1924 рр. в Читі за «спробу відірвати Далекий Схід від Росії».

Відродження національно-культурного життя української Східної діаспори в період «українізації»: відкриття вищих навчальних закладів, технікумів, українських шкіл, вихід українських газет, становлення видавництва «Червоний прапор».

Придушення паростків національного пробудження адміністративною системою. Масові депортації українських повстанців, вояків ЧУГА, махновців, священників УАПЦ, петлюрівців, членів українських політичних партій, куркулів, учасників повоєнного визвольного руху на західноукраїнських землях, дисидентів.

Відродження українства в державах колишнього СРСР. Вплив на ці

процеси демократичних перетворень в країнах проживання.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Українська діаспора. Перша та друга хвилі еміграції												
Тема 1. Українська еміграція – особливе явище в історії нашого народу	12	2				10	12					12
Тема 2. Перша хвиля української еміграції	26	4	2			20	26	2				24
Тема 3. Друга хвиля української еміграції	36	4	4			28	36	2	2			32
Разом за розділом 1	74	10	6			58	74	4	2			68
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 2. Третя та четверта хвилі еміграції												
Тема 4. Третя хвиля української еміграції	16	4	2			10	14	2				12
Тема 5. Четверта хвиля української еміграції	16	4	2			10	16	2				14
Тема 6. Східна українська еміграція	14	4				10	16		2			14
Разом за розділом 2	46	12	4			30	46	4	2			40
Усього годин	120	22	10			88	120	8	4			108

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Години (денна)	Години (заочна)
1	Тема 1. Українська еміграція – особливе явище в історії нашого народу. <i>Еміграція як соціально-економічне і політичне явище.</i>	2	
2	Тема 2. Перша хвиля еміграції <i>Еміграція українців до інших держав у XV-XVII ст. Перша еміграційна хвиля й поява української діаспори.</i>	4	2
3	Тема 3. Друга хвиля еміграції. <i>Еміграційні процеси на початку XX ст. Післяреволюційна політична еміграція.</i>	4	2

4	Тема 4. Третя хвиля еміграції. <i>Масова еміграція як наслідок Другої світової війни. Культурні та політичні центри української діаспори.</i>	4	2
5	Тема 5. Четверта хвиля еміграції. <i>Соціально-економічна хвиля еміграції. Українська діаспора та російсько-українська війна.</i>	4	2
6	Тема 6. Східна українська еміграція. <i>Розселення українців на території сучасної Російської Федерації. Українство в державах колишнього СРСР.</i>	4	
	Разом	22	8

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Години (денна)	Години (заочна)
1	Тема 2. Перша хвиля еміграції. <i>Українська діаспора в Європі.</i>	2	2
2	Тема 3. Друга хвиля еміграції. <i>Діаспора в Азії. Діаспора в Північній Америці.</i>	4	2
3	Тема 4. Третя хвиля еміграції. <i>Діаспора у Латинській Америці.</i>	2	
4	Тема 5. Четверта хвиля еміграції. <i>Життя українців у Австралії та Новій Зеландії.</i>	2	
	Разом	10	

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Години (денна)Г	Години (заочна)
1	Тема 1. Українська еміграція – особливе явище в історії нашого народу. <i>Причини еміграції. Сучасні види еміграції з України.</i>	10	12
2	Тема 2. Перша хвиля еміграції. <i>Східна діаспора. Західна діаспора. Участь українців в політичному житті країни поселення.</i>	20	24
3	Тема 3. Друга хвиля еміграції. <i>Культурно-освітні установи української діаспори в країнах поселення. Діаспора як результат насильницького виселення і загрози геноциду, дії економічних і географічних чинників.</i>	28	32
4	Тема 4. Третя хвиля еміграції. <i>Особливості розселення українців третьої хвилі еміграції в Румунії. Українські поселенці в Чехії, Словачії, Югославії, Німеччині.</i>	10	12
5	Тема 5. Четверта хвиля еміграції. <i>Вихідці з української діаспори в керівництві постреволуційної України.</i>	10	14

6	Тема 6. Східна українська еміграція. <i>Відродження національно-культурного життя української Східної діаспори в період «українізації».</i> <i>Придушення паростків національного пробудження адміністративною системою.</i>	10	14
	Разом	88	108

8. Індивідуальні завдання

Виконання індивідуального завдання студентом полягає у написанні реферату з дисципліни на одну з запропонованих тем:

- Український вільний університет;
- Діяльність українського Чорноморського інституту у Варшаві;
- Українсько-японські стосунки: історія і сучасність;
- Українці в Індії;
- Українці в країнах мусульманського світу;
- Український Народний Союз у США;
- Пам'ятники Т. Шевченку й іншим діячам української культури у Північній та Південній Америці.

Реферат має бути оформлений у паперовому та/або електронному вигляді і наданий на перевірку викладачеві до встановленого планом терміну.

Обсяг реферату – від 15 до 20 аркушів.

Посилання на використані джерела та літературу – обов'язкові.

Критерії оцінювання виконання і захисту студентом індивідуального завдання

№ п/п	Вид роботи	Кількість балів (максимально):
1	Цілісність, систематичність, логічна послідовність викладу матеріалу	4
2	Повнота розкриття питання	4
3	Уміння формулювати власне ставлення до проблеми, робити аргументовані висновки	3
4	Опрацювання сучасних наукових інформаційних джерел	1
5	Правильність оформлення роботи	2
6	Захист виконаного індивідуального завдання	4
7	Виконання роботи на електронному носії	3
Всього		20

9. Методи навчання

Лекція, коментар до цитат, бесіда, групові дискусії, робота в малих групах, співбесіда, колоквиум, електронні презентації, перегляд документальних фільмів.

10. Види контролю і система накопичення балів

Дисципліна «Українська діаспора: Захід і Схід» розбита на 2 частини, які відповідають двом атестаціям. За кожний вид поточного контролю

студент отримує бальні оцінки, які сумуються в межах першої чи другої атестації і виступатимуть надалі складовою загальної бальної оцінки за всі атестації дисципліни. Одержання студентом мінімальної бальної оцінки за кожен з двох атестацій є обов'язковою умовою його допуску до екзамену з дисципліни.

Види поточного і рубіжного контролю модулів:

- практичні завдання з кожної атестації у відповідні аудиторні часи (семінарські заняття);
- співбесіда за окремими розділами програми;
- захист індивідуальних завдань;
- виконання модульних контрольних робіт;
- підсумковий семестровий контроль (залік).

Семінарські заняття.

Виступи на семінарських заняттях оцінюються:

а) послідовний виклад матеріалу з висновками в кінці відповіді, знання фактичного матеріалу, володіння понятійним апаратом, уміння творчо розв'язувати завдання – **5 бали** («відмінно» за національною шкалою);

б) послідовний виклад матеріалу, знання фактичного матеріалу, навички структурних характеристик, володіння категоріальним апаратом, допускається 1-2 неточності у використанні понятійного матеріалу – **4 бал** («добре» за національною шкалою),

в) зміст матеріалу викладено частково, з недотриманням в окремих випадках послідовності, студент частково володіє знаннями фактичного матеріалу, при поясненні понять допущено помилки, суть питання в основному розкрита, не зважаючи на зазначені вище упущення – **3 бал** («задовільно» за національною шкалою);

г) основний зміст питання не розкрито, студент володіє епізодичними знаннями фактичного матеріалу, суть питання не розкрита – **2 бали** («незадовільно» за національною шкалою).

Доповнення та участь у дискусії на семінарському занятті оцінюється у **1–3 бали**.

Самостійна робота (опрацювання окремих розділів навчальної програми).

Виконана практична робота комплексно оцінюється викладачем, враховуючи такі критерії:

- правильність одержаних відповідей;
- суттєве, стисле, доцільне розкриття теоретичного аспекту завдання;
- повнота відповіді.

Виконання самостійної роботи у повному обсязі оцінюється в **15 балів**.

Індивідуальне завдання.

Індивідуальне науково-дослідне завдання оцінюється максимально у **20 балів**:

–суттєве, стисле і водночас повне розкриття питання, охайне виконання роботи – **20 балів**;

–неповне розкриття питання (на 2/3), охайне виконання роботи – **13 балів**;

–часткове розкриття питання (на 1/3), неохайне виконання роботи – **7 бали**.

Індивідуальне завдання повинно бути оформлене у паперовому та/або електронному вигляді і наданий на перевірку викладачеві до встановленого

планом терміну.

Модульна контрольна робота

Модульні контрольні роботи проводяться з метою діагностики рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час семінарських або лекційних занять.

Максимальна кількість балів – **5 балів**.

Залік

Питання складаються з завдань 3 рівнів складності:

1-й рівень – 6 тестових завдань на знання дат та подій, які оцінюються у **1 бал** кожне;

2-й рівень – 4 завдання на знання термінів і понять, оцінюються у **2 бали** кожне;

3-й рівень – 2 завдання на визначення навичок та умінь аналізувати, порівнювати, давати характеристики, оцінюються у **13 балів** кожне:

Критерії оцінювання залікового завдання

№ n/n	Вид роботи	Кількість балів (максимально):
1	Цілісність, систематичність, логічна послідовність викладу матеріалу	4
2	Повнота розкриття питання	4
3	Уміння формулювати власне ставлення до проблеми, робити аргументовані висновки	3
4	Опрацювання сучасних наукових інформаційних джерел	1
5	Правильність оформлення роботи	1
Всього		13

Максимальна кількість балів – **40 балів**.

Для допуску до складання заліку студент повинен набрати протягом семестру **35 балів**.

Заборгованості по семінарських заняттях, самостійній роботі, індивідуальному завданню студент повинен ліквідувати до закінчення 2-ї атестації.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ЗА ШКАЛОЮ ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)		

F	1 – 34 (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)	2 (незадовільно)	Не зараховано
---	---	------------------	---------------

13. Методичне забезпечення

1. Контрольні завдання та тести // Навчально-методичний комплекс дисципліни «Українська діаспора: Захід і Схід» для студентів 2 курсу рівня вищої освіти «магістерський» освітньо-професійної програми: історія.

2. Забезпечення самостійної роботи // Навчально-методичний комплекс дисципліни «Українська діаспора: Захід і Схід» для студентів 2 курсу рівня вищої освіти «магістерський» освітньо-професійної програми: історія.

3. Методичне забезпечення семінарських занять // Навчально-методичний комплекс дисципліни «Українська діаспора: Захід і Схід» для студентів 2 курсу рівня вищої освіти «магістерський» освітньо-професійної програми: історія.

4. Перелік питань до заліку // Навчально-методичний комплекс дисципліни «Українська діаспора: Захід і Схід» для студентів 2 курсу рівня вищої освіти «магістерський» освітньо-професійної програми: історія.

14. Рекомендована література.

Основна.

1. Абліцов В. Галактика «Україна». Українська діаспора : видатні постаті. К. : КИТ, 2007. 436 с.

2. Аза Л., Попок А., Швачка О. Українці Румунії : сучасний стан та перспективи етнокультурного розвитку. К. : Соціс, 1999. 88 с.

3. Біловус Л. Українськомовна періодика української діаспори США у збереженні національної ідентичності (1991–2017 рр.). Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Тернопільський національний економічний університет, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2019.

4. Боровик М. Століття українського поселення в Канаді (1891-1991). Монреаль; Оттава; Канада, 1991. 485 с.

5. Бурдяк В. Українці в Білорусі, Польщі та Литві: правові та соціальні механізми взаємодії в процесі євроінтеграції. *Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті* : сучасний вимір, проекція у майбутнє (Третя міжнародна науково-практична конференція, 23-25 червня 2010р., м. Львів). Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2010. С. 166-171.

6. Волков В. Українська діаспора у Російській Федерації: інституційний, соціально-економічний та культурний аспекти (1991-2010 рр.): дис... канд. іст. наук: Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 244 с.

7. Вронська Т., Лисенко О. Українські громади зарубіжжя в роки Другої світової війни: акції допомоги народу України. К. : Ін-т історії України НАН України, 1997. 96 с.

8. Гаврилишин П. Українська трудова міграція в Італії (1991–2011рр.). Івано-Франківськ : Вогонь з неба, 2012. 246 с.

9. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ століття. К, 2019. 656 с.

10. Євтух В., Ковальчук О. Українці в Канаді. К., 1993. 144 с.

11. Жлуктенко Ю. Українська мова на лінгвістичній карті Канади. К., 1990. 176 с.
12. Зубик А. Сучасна українська діаспора: розселення, соціо- і демографічні процеси: дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. 340 с.
13. Кабачій Р. Вигнані на степи : Депортація українців із Польщі на Південь України в 1944-1946 роках. К. : Видавництво «Люта справа», 2019. 624 с.
14. Касьянова М. Міграція громадян України до Білорусі, Молдови та Росії в умовах постбіполярної трансформації міжнародної системи. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» (052 – Політологія). Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2018. 748 с.
15. Культура і побут населення України. К., 1993. С. 256-264.
16. Марунчак М. Історія українців Канади. Вінніпег, 1991. Т.1; Т.2.
17. Маруняк В. Українська еміграція. К., 1998. Т.2.
18. Палієнко М. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій). К. : Темпора, 2008. 688 с.
19. Сергійчук В. Трагедія українців Польщі. Тернопіль : Видавництво «Тернопіль», 1997. 426 с.
20. Сергійчук В. «Українізація Росії» : Політичне ошуканство українців російською більшовицькою владою в 1923-1932 роках. К. : УВС, 2000. 336 с.
21. Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України. К. : ПП Сергійчук М.І., 2008. 560 с.
22. Сергійчук В. Що дала Україна світові. К. : ПП Сергійчук М.І., 2008. 504 с.
23. Трощинський В. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. К., 1994. 260 с.
24. Трощинський В., Шевченко А. Україна крізь віки. К. : Альтернативи, 1999. Т. 15 : Українці в світі. 352 с.
25. Трухан М. Українці в Польщі після другої світової війни (1944-1984). Нью-Йорк, 1990. 404 с.
26. Українці в Австралії. Мельбурн, 1998. Т.2.
27. Українці в Аргентині. К., 1997.
28. Українці в Детройті і Мічигані. Детройт, 1988.

Додаткова.

1. Австралія без Кенгуру : (Українці в Австралії). *Україна*. 1991. №2. С. 40-44; №3. С. 45-48
2. Бабенко В. Украинцы Башкирской АССР. Уфа, 1990.
3. Борис В.О. З історії української трудової еміграції з Галичини в Бразилію в 90-х рр. XIX ст. *Український історичний журнал*. 1970. №8. С. 68-70.
4. Бублик В. Українська еміграція в Німеччині : минуле і сучасне. *Слово і час*. 1992. №5. С. 51-54.
5. Бурку І., Малиновська О. Українці в Югославії. *Трибуна*. 1991. №8.

С. 14-16.

6. Вакуленко П. «Не зможе тебе чужина приспати...» : Українські культурні діячі Австралії. *Україна*. 1989. №24. С. 12-13.

7. Вакуленко П. Болюче повернення : українці Австралії. *Київ*. 1993. №3. С. 134-137.

8. Васильєва Л.Д. Українська діаспора у Польщі. *Український історичний журнал*. 1992. №10. С. 54-62.

9. Васильєва Л.Д. Українці в Польщі. *Трибуна*. 1991. №7. С. 26-27.

10. Васильєва Л. Зруйновані святині : Про долю українських церков у Польщі. *Людина і світ*. 1993. №8-9. С. 33-34.

11. Віднянський С.В., Сюсько І.М. Українці за рубежом. *Український історичний журнал*. 1991. №5. С. 86-95.

12. Вронська Т.В. Допомога українському народу громадськості США та Канади у роки другої світової війни. *Український історичний журнал*. 1992. №3. С. 40-49.

13. Геврик Т. Церковна архітектура української діаспори. *Пам'ятки України*. 1991. №4. С. 34-37.

14. Гринюк С. Українські емігранти в Канаді (1896-1914 рр.). *Дзвін*. 1993. №7-9. С. 103-108.

15. Декор Л. «...Я гордий свідомості того, що – українець». *Україна*. 1993. №9. С. 14-15.

16. Дзадзієв О.Б. Українське населення автономних республік Північного Кавказу. *Народна творчість та етнографія*. 1989. №5.

17. Дібрівний І. Нашого квіту ... в Австралії. *Україна*. 1992. №1. С. 17.

18. Дмитро Нитченко : життя навпіл. Патріарх першої генерації українців в Австралії. *Всесвіт*. 1992. №5-6. С. 168-171.

19. Дражевська Л. Перші кроки нестрелених українців у повоєнній Америці. *Слово і час*. 1991. №10. С. 28-34.

20. Закревська Я. Бразилійська Україна зблизька. *Дзвін*. 1993. №2-3. С. 129-134.

21. Заставний Ф. Українська зарубіжна діаспора. *Дзвін*. 1991. №8. С. 83-88.

22. Зубанич Ф. Смереки в кленовому лісі : Українська еміграція в Канаді. *Вітчизна*. 1991. №6. С. 126-154.

23. Ігнатов О.В., Школьнік В.М. Українська церква на чужих теренах : Роль релігії в становленні етнічної самосвідомості першої хвилі української еміграції. *Трибуна*. 1993. №3. С. 18-19.

24. Ковач І. Нелегка весна відродження : Українці в Румунії. *Політика і час*. 1993. №2. С. 95-96.

25. Коптілов В. У Франції : Про українознавство у країні. *Слово і час*. 1993. №2. С. 8-12.

26. Кошиць О. З піснею через світ : Матеріали для вивчення політичного й культурного життя першої української еміграції (1914-1918). *Україна*. 1989. №27. С. 21; №28. С. 15-17; №29. С. 18-20.

27. Курочкін О. Українські переселенці до Казахстану. *Народна творчість та етнографія*. 1984. №4.

28. Михайленко А. Там, під небом чужим : Наші в Англії. *Україна*. 1991. №23. С. 40-43; №24. С. 38-41; №25. С. 38-41; №26. С. 45-48.

29. Михальчук В. Українська бібліотека в Парижі. *Київська старовина*.

1993. №4. С. 79-82.

30. Музь Р. Найстаріша українська діаспора (в Югославії). *Слово і час*. 1993. №2. С. 86-87.

31. Панько С. А в Угорщині як? Про Асоціацію українців Угорщини *Слово і час*. 1992. №4. С. 60-62.

Інформаційні ресурси:

1. Електронна бібліотека DIASPORIANA
www.diasporiana.org.ua
2. Інститут історії України НАН України.
<http://history.org.ua/uk>
3. Historians.in.ua
<http://www.historians.in.ua/index.php/en/>
4. Державна архівна служба України
<https://archives.gov.ua/ua/>
5. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
<http://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/>
6. Український дослідний інститут Гарвардського університету
<https://www.huri.harvard.edu/>
7. Історична правда
<http://www.istpravda.com.ua/>
8. Наукове товариство імені Шевченка
<http://ntsh.org/>
9. Канадський інститут українських студій
<https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/index.html>
10. Читиво: електронна бібліотека
<https://chtyvo.org.ua/>

Погоджено _____

навчальний відділ

« _____ » _____